

Examen VWO 2012

tijdvak 2
woensdag 20 juni
13.30 - 16.30 uur

economie

Dit examen bestaat uit 27 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 61 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Soms zit het mee, soms zit het tegen

In mei 2009 publiceert een economisch onderzoeksbureau een rapport over de economie van een van de lidstaten van de Europese Unie. Tabel 1 en 2 komen uit dit rapport. De cijfers van 2007 en 2008 zijn definitief, maar de cijfers van 2009 zijn gebaseerd op een prognose die eind 2008 is opgesteld.

tabel 1

kerngegevens 2007-2009			
mutaties ten opzichte van het voorafgaande jaar in procenten			
	2007	2008	2009
bruto binnenlands product (bbp)	2,9	2,75	2,75
netto nationaal inkomen	2,0	2,0	3,25
particuliere consumptie	2,3	2,5	1,5
particuliere besparingen	1,2	1,0	0,0
investeringen bedrijven	6,4	2,75	4,5
werkgelegenheid (arbeidsjaren)	1,5	2,0	1,0

tabel 2

kerngegevens 2007-2009			
niveaus			
	2007	2008	2009
olieprijs (dollars per vat)	65,2	63,0	63,0
koers euro (dollars)	1,26	1,40	1,40
werkloosheid (% van de beroepsbevolking)	5,5	4,5	4,0
werkloosheid (in personen)	413.000	344.000	315.000
arbeidsinkomensquote marktsector (%)	80,2	80,25	80,5
financieringssaldo (in % van het bbp)	0,7	-0,8	0,4

Een journalist schrijft in juni 2009 op basis van dit onderzoeksrapport een uitgebreid artikel onder de titel: Soms zit het mee, soms zit het tegen.

Enkele citaten uit dit artikel:

- De lastendruk is in 2009 hoger dan in 2008.
- De beroepsbevolking heeft in 2008 een omvang van 7,644 miljoen personen. De toename van de beroepsbevolking in 2009 is het gevolg van het optreden van een aanmoedigingseffect in 2008.
- Na het verschijnen van het rapport deden zich ontwikkelingen voor, waardoor enkele prognoses voor 2009 achterhaald zijn. De verwachte olieprijs is niet \$ 63 maar \$ 135, terwijl de verwachte koers van de euro nu \$ 1,55 in plaats van \$ 1,40 is, waardoor een deel van de stijging van de olieprijs wordt gecompenseerd.

- 2p **1** Geef op basis van de gegevens over consumptie, besparingen en nationaal inkomen een argument waarmee de journalist zijn bewering over de hogere lastendruk kan onderbouwen.
- 2p **2** Bereken de toename van de beroepsbevolking in 2009 ten opzichte van 2008 in personen.
- 2p **3** Geef op basis van één van de kerngegevens een verklaring voor het optreden van het aanmoedigingseffect.
- 3p **4** Bereken hoeveel procent van de prijsstijging van de olie van \$ 63 naar \$ 135 in 2009 wordt gecompenseerd door de stijging van de koers van de euro.

Opgave 2

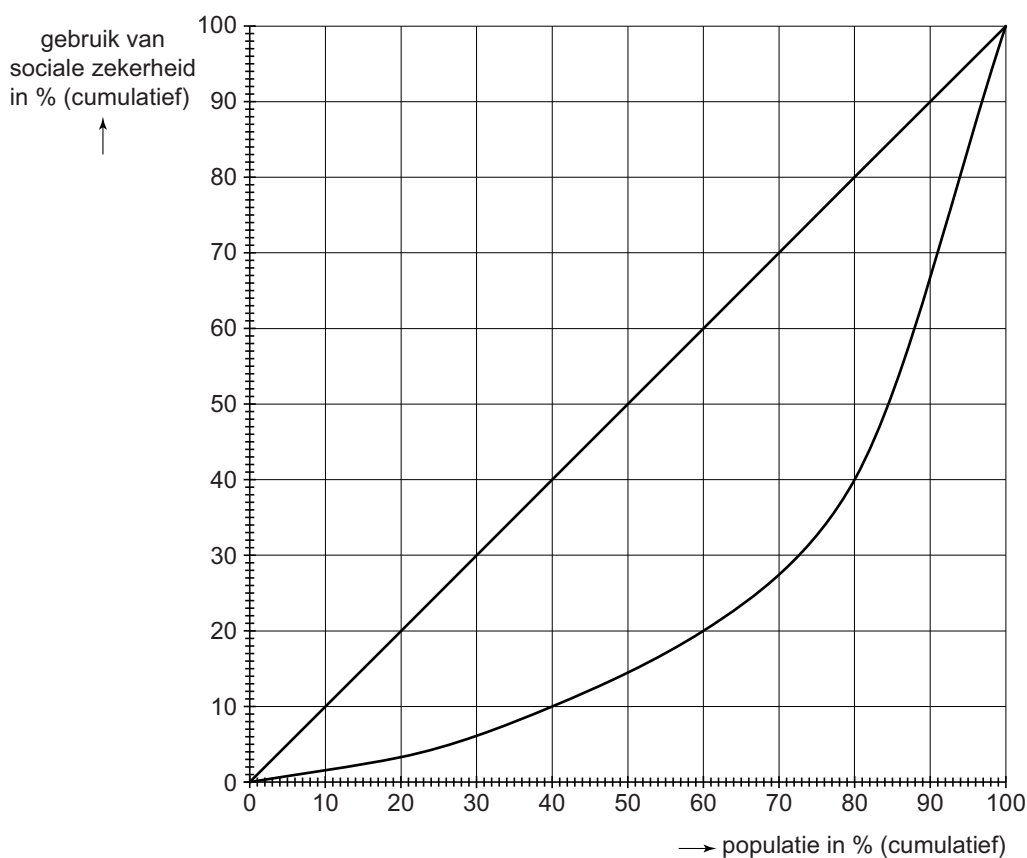
Scheef gebruik

Een onderzoek naar het gebruik van de sociale zekerheid onder 100.000 personen van 65 jaar (de populatie), geeft inzicht in de mate waarin deze personen gedurende hun leven van 15-64 jaar afhankelijk waren van verschillende inkomensbronnen.

De resultaten van dit onderzoek zijn verwerkt in de onderstaande figuur en in de tabel.

Op de horizontale as van de figuur is de populatie gerangschikt van weinig naar veel uitkeringsjaren. Op de verticale as staat het gebruik dat deze personen in deze populatie maken van de sociale zekerheid, gemeten in uitkeringsjaren.

verdelingscurve van het gebruik van sociale zekerheid

In de tabel is de populatie gerangschikt op basis van het gemiddeld aantal uitkeringsjaren.

groep	kenmerken van de modale persoon in de groep	aandeel in populatie in %	inkomensbron en leeftijd	gemiddeld aantal uitkeringsjaren
1	autochtoon, man, hoog opgeleid	39	werk, 15-64 jaar	1,4
2	huisvrouw	16	geen inkomen, 30-64 jaar	2,0
3	allochtoon, vrouw, hoog opgeleid	12	geen inkomen, 15-29 jaar	4,9
4	grote verscheidenheid	16	uitkeringsafhankelijk, 15-29 jaar	5,7
5	niet-westerse allochtoon, laag opgeleid	15	uitkeringsafhankelijk, 30-64 jaar	17,8
6	niet-westerse allochtone vrouw, laag opgeleid	2	uitkeringsafhankelijk, 15-64 jaar	40,5
alle		100		5,8

De onderzoeker beweert het volgende:

- 1 Een minderheid in de populatie neemt driekwart van het gebruik van de sociale zekerheid voor haar rekening.
- 2 Als in het onderzoek de leeftijd van de populatie was bepaald op 80 jaar waarbij dus 15 jaar lang een ouderdomsuitkering is ontvangen, dan was de verdelingscurve van het gebruik van de sociale zekerheid minder scheef geweest.
- 3 Premiedifferentiatie in de sociale zekerheid zal leiden tot financiële prikkels, die het gebruik van de sociale zekerheid verminderen.

2p **5** Bepaal met behulp van de verdelingscurve hoeveel procent van de populatie, volgens bewering 1, driekwart van het gebruik van de sociale zekerheid voor haar rekening neemt.

2p **6** Is bewering 2 juist? Licht het antwoord toe.

2p **7** Leg bewering 3 uit.

Tot nu toe wordt de premie voor de sociale zekerheid geheven als percentage van het inkomen. De onderzoeker gaat na wat het effect zou zijn geweest van premieheffing in verhouding tot het gebruik dat gemaakt wordt van de sociale zekerheid.

2p **8** Leg uit welke van de groepen 1 tot en met 6 in dat geval te maken zou hebben gehad met een netto inkomensdaling.

Opgave 3

Meten is weten

In de media wordt een discussie gevoerd over de meting van de groei van de welvaart. Het is gebruikelijk deze groei te bepalen door het nationaal product van opeenvolgende jaren te meten en te vergelijken.

Critici stellen dat het nationaal product een gebrekkige maatstaf is voor de meting van de groei van de welvaart.

Zij geven aan dat deze wijze van meten geen rekening houdt met de waarde van negatieve externe effecten zoals milieuschade en van positieve externe effecten zoals natuurherstel. Zij pleiten voor meting van een duurzaam nationaal product (dnp) waarbij de hoogte van het nationaal product gecorrigeerd wordt voor de waarde van de externe effecten.

Een landelijke krant wil een artikel over de groei van de welvaart publiceren.

- 8p 9 Schrijf dit artikel waarin de volgende aspecten aan de orde komen:
- a Begin met een uitleg waarom verandering van het nationaal product een gebrekkige maatstaf is voor de meting van de groei van de welvaart.
Verwerk hierbij twee van de onderstaande drie aspecten:
    - de informele economie
    - de inkomensverdeling
    - de waardering van vrije tijd
  - b Leg vervolgens uit op welke manier het nationaal product respectievelijk het dnp een maatstaf is voor de groei van de welvaart in ruime zin.
Verwerk hierbij beide onderstaande aspecten:
    - Het meten van het welvaartseffect van milieuschade met behulp van het nationaal product respectievelijk het dnp.
    - Het meten van de productie gericht op milieuherstel bij het nationaal product respectievelijk het dnp.

Aanwijzingen

- *De onderdelen van het artikel moeten logisch op elkaar aansluiten.*
- *Gebruik voor het artikel 150 woorden. Een afwijking van 25 woorden is toegestaan.*

Opgave 4

Klagen over kleding

De Braziliaanse kledingindustrie maakt moeilijke tijden door. De uitvoer neemt af en de positie op de binnenlandse markt is verzwakt.

Op de Braziliaanse markt voor kleding ondervinden fabrikanten uit Brazilië in toenemende mate concurrentie vanuit China. Ook de concurrentie vanuit Indonesië en Vietnam groeit.

Braziliaanse fabrikanten oefenen druk uit op de regering maatregelen te nemen die de invoer van kleding beperken. De regering geeft toe aan deze druk en besluit met ingang van 1 januari 2012 een invoertarief in te stellen van 10% op kleding uit China en van 5% op kleding afkomstig uit Indonesië en Vietnam.

De volgende gegevens zijn bekend over de invoer en uitvoer van kleding door Brazilië en China in 2011.

invoer en uitvoer van kleding (× € 1.000)

	Brazilië	China
invoer	209.268	1.417.249
uitvoer	184.216	8.250.267

- Van de Braziliaanse invoer van kleding is 34% afkomstig uit China.
- Van de Braziliaanse uitvoer van kleding is 18% bestemd voor China.

Een journalist van een Braziliaans dagblad beschrijft in een artikel de gevolgen van deze regeringsmaatregel voor de welvaart van zijn land. Daarin vermeldt hij dat hij verwacht dat **na** vier jaar de uitvoer van kleding uit Brazilië naar China groter zal zijn dan de Braziliaanse invoer van kleding uit China. Hij baseert zich hierbij op de gegevens van een onderzoeksbureau, dat uitgaat van een jaarlijkse afname van de betreffende uitvoer van 5%, in combinatie met een jaarlijkse afname van de betreffende invoer van 22%.

Verder stelt hij dat de regeringsmaatregel zowel een positief als een negatief effect op de welvaart van Brazilië zal hebben.

- 2p **10** Is de verwachting van de journalist juist of onjuist? Licht het antwoord toe met een berekening.
- 1p **11** Beschrijf op welke manier de regeringsmaatregel een positief effect op de welvaart van Brazilië kan hebben.
- 3p **12** Leg de volgende twee negatieve effecten op de welvaart van Brazilië uit:
- een effect op de koopkracht van de Braziliaanse consument
  - een effect op de allocatie in Brazilië

De Chinese regering dient een klacht in tegen de maatregel van de Braziliaanse regering bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en noemt daarbij Indonesië en Vietnam. De WTO verklaart de klacht van China gegrond.

- 2p **13** Leg uit op basis waarvan de WTO de klacht van China gegrond verklaart.

Opgave 5

De schuld van de overheid

Een land komt als gevolg van de financiële crisis in 2009 en de daarmee gepaard gaande daling van het consumenten- en het producentenvertrouwen in een recessie terecht. In reactie hierop besluit de overheid van dit land de bestedingen te stimuleren.

Hierdoor nemen echter het overheidstekort en de overheidsschuld toe, zodat de rentestand waartegen de overheid van dit land moet lenen, stijgt.

De overheid van dit land besluit in reactie hierop te bezuinigen en de lasten te verzwaren.

Een econoom bestudeert met behulp van een macro-economisch model de gevolgen van dit overheidsbeleid.

In dit model:

- wordt in 2010 de economie gestimuleerd.
- is in 2011 de rentestand hoger dan in 2010 als gevolg van het grotere overheidstekort en de toegenomen staatsschuld.
- wordt in 2012 door de overheid bezuinigd en wordt de autonome belasting verhoogd.

In het onderstaande overzicht wordt een deel van het door de econoom gebruikte economisch model getoond.

2010	2011	2012
$O = 225 + R \times OVS$	$O = 240 + R \times OVS$	$O = 220 + R \times OVS$
$B = 0,25Y + 30$	$B = 0,25Y + 30$	$B = 0,25Y + 40$
$Y = 600$	$Y = 620$	$Y = 600$
$OVS = 510$	$OVS = \dots$	$OVS = \dots$
$R = 0,03$	$R = 0,045$	$R = 0,045$
	$\Delta OVS = (O - B)_{2010} - 0,05 \times OVS_{2010}$	$\Delta OVS = (O - B)_{2011} - 0,05 \times OVS_{2011}$
<p>O = overheidsuitgaven B = belastingen Y = nationaal inkomen OVS = overheidsschuld R = rentestand ΔOVS = verandering overheidsschuld</p>		
<p>Aanvullende gegevens:</p> <ul style="list-style-type: none"> – alle grootheden luiden in miljarden euro's met uitzondering van de rentestand – de overheidsuitgaven zijn inclusief de rente en de aflossing van de staatsschuld – de overheid sluit steeds staatsleningen met een looptijd van 20 jaar af, tegen de rentestand van het lopende jaar 		

2p **14** Leg uit dat de overheidsuitgaven in dit model endogeen zijn.

2p **15** Laat met een berekening zien dat de overheidsschuldquote in 2011 hoger is dan 0,85.

2p **16** Geef een verklaring voor de, in vergelijking met 2010, veel hogere rentestand in 2011.

De econoom heeft ook onderzocht hoe groot de diverse multipliers zijn. Deze zijn veel lager dan hij verwacht had. De multiplier van de autonome overheidsuitgaven blijkt 0,6 te zijn.

2p **17** Bereken de hoogte van de multiplier van de autonome belastingen in 2012.

In een commentaar op het model schrijft de econoom: "Het negatieve effect van de bezuinigingen en de lastenverzwaringen op het nationaal inkomen is beperkt. Dit als gevolg van de recessie, waardoor zowel de multiplier van de autonome overheidsuitgaven als de multiplier van de autonome belastingen dichterbij nul ligt, dan in de situatie vóór de recessie het geval was."

2p **18** Geef een verklaring voor de, in vergelijking met de situatie vóór de recessie, lagere multiplier van de autonome overheidsuitgaven.

Opgave 6

De karan komt

uit een krant:

De ministers van Financiën van de landen van de Raad voor de Samenwerking in de Golf (GCC) hebben woensdag in de Saudi-Arabische kuststad Djedda de statuten getekend van de monetaire raad die ze instellen. Er werd ook een voorlopig handvest om een monetaire unie te vormen goedgekeurd.

Dit brengt de zes landen van de GCC – Saudi-Arabië, Qatar, Bahrein, Oman, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten – een stap dichterbij een eenheidsmunt, de karan.

In de vijf jaren voorafgaande aan de invoering van de karan zijn de munten van de GCC-lidstaten door een spilkoers en een bandbreedte gekoppeld aan de Amerikaanse dollar. Dit kan, bij een dalende koers van de dollar ten opzichte van de euro en de Aziatische munten, leiden tot het oplopen van de inflatie in de GCC-lidstaten.

Het belangrijkste uitvoerproduct van deze landen is olie, die in dollars wordt afgerekend.

De invoer komt voor 40% uit Aziatische landen en voor 35% uit Europa.

- 2p 19 Leg het verband uit tussen de dalende koers van de dollar ten opzichte van de euro en het oplopen van de inflatie in de GCC-lidstaten.

Na deze vijf jaren van koppeling aan de Amerikaanse dollar, wordt besloten de karan in te voeren. Dit gebeurt in jaar 1 van de onderstaande tabel.

tabel 1 bruto binnenlands product (bbp) van de GCC-lidstaten (in miljarden dollars)

	Saudi-Arabië	Qatar	Bahrein	Oman	Koeweit	Verenigde Arabische Emiraten	totaal GCC
jaar 1	191	16	10	22	37	77	353
jaar 2	386	32	25	68	111	118	740
groei bbp	102%	100%	150%	209,1%	200%	53,2%	109,6%

tabel 2 spilkoers van de munteenheden van de GCC-lidstaten in dollars in beide jaren

Saudi-Arabië	Qatar	Bahrein	Oman	Koeweit	Verenigde Arabische Emiraten
0,27	0,27	2,65	2,60	3,30	0,27

De spilkoers van de karan in dollars is een samengesteld gewogen gemiddelde van de betrokken valuta. Als de karan is ingevoerd, gaan de GCC-lidstaten al hun nationale en internationale transacties afwickelen in karans.

2p **20** Zal het afwikkelen van internationale transacties van de GCC-lidstaten in karans een opwaartse of een neerwaartse druk op de spilkoers van de dollar tot gevolg hebben? Licht het antwoord toe.

2p **21** Toon met een berekening aan dat de spilkoers van de karan op \$ 0,80 wordt vastgesteld.

Indien gekozen zou zijn voor jaar 2 om de karan in te voeren, zou de spilkoers van de karan op \$ 1,01 zijn vastgesteld.

Een journalist stelt hierbij dat bij de keuze voor jaar 2 de exportopbrengst in karans van de GCC-lidstaten lager zou zijn dan bij de keuze voor jaar 1.

2p **22** Geef de verklaring voor deze hogere spilkoers van de karan.

2p **23** Leg de stelling van de journalist uit.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

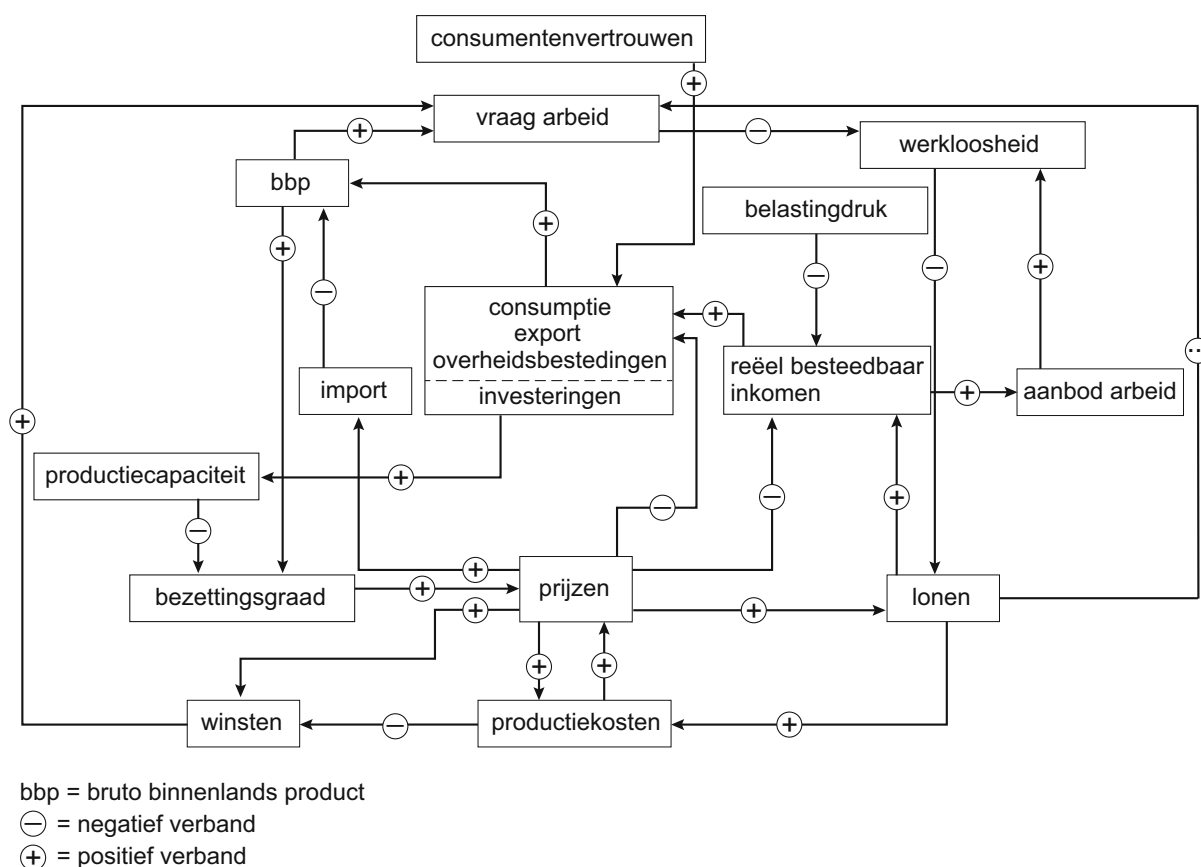
Opgave 7

Een peiling van de ruimte op de arbeidsmarkt

Een economie werd getroffen door een crisis, waardoor het consumentenvertrouwen is aangetast en de werkloosheid stijgt. Sommige politici wijzen op het gevaar dat deze ontwikkeling aan de vraagzijde van de economie zichzelf versterkt. Ze pleiten voor verlaging van de belastingdruk door de overheid.

Een econoom wijst er op dat verlaging van de belastingdruk, gelet op de vraagkant en op de aanbodkant van de arbeidsmarkt, twee tegengestelde effecten kan hebben op de ruimte op de arbeidsmarkt.

In de volgende figuur wordt met behulp van een pijlschema een aantal factoren dat samenhangt met de ruimte op de arbeidsmarkt bij elkaar gebracht.

- 2p **24** Investeringen hebben zowel een bestedingseffect als een capaciteitseffect. Hoe blijkt uit het pijlschema dat beide effecten hierin zijn opgenomen?
- 2p **25** Beschrijf met behulp van het pijlschema de twee tegengestelde gevolgen van de verlaging van de belastingdruk op de ruimte op de arbeidsmarkt.
- 2p **26** Moet in de pijl, die het verband tussen 'lonen' en 'vraag arbeid' aangeeft, op de plaats van de puntjes een + of een - staan? Leg vervolgens dit verband uit.
- 2p **27** Uit het pijlschema is af te leiden dat de toename van de werkloosheid als gevolg van het afgenomen consumentenvertrouwen kan worden afgeremd. Leg met behulp van het pijlschema uit dat de toename van de werkloosheid minder groot kan zijn. Gebruik in de uitleg ook de pijl tussen 'prijzen' en 'export'.